

صبح ایران

تپش سینمای جاسوسی در قلب رقه

فیلم «قلب رقه» توانسته به گونه سینمای جاسوسی که در ایران کمترین نمونه قابل توجهی دارد جانی دوباره ببخشد

تیزر گفت و گو

صفحه ۸

غدیری دیگر

در بیعت با مهدی موعود (عج)

آغاز امامت صاحب‌الزمان (عج) در نهم ربیع‌الاول
سرنوشت سازترین واقعه در تاریخ تشیع است

۱۱ | <

شش خاطره

با یک بلیت

به مناسبت روز ملی سینما خاطرات جمعی از
پیشکسوتان و سینماگران باسابقه را مرور کردیم

۱۰ | <

این عمارت جادویی

پررمزوراز

برنامه جدید شبکه سه سیما لحظات
سرگرم‌کننده‌ای را برای مخاطبان ایجاد می‌کند

۷ | <

زاویه دید

یگانه‌ای در فضل و ادب و فلسفه

شهریورماه را با توجه به تولد سه اندیشمند بزرگ ایرانی باید ماه حکمت و دانش دانست

هماشورام‌بخت
گروه فرهنگ و هنر

شهریور را به اعتبار یادکردها و بزرگداشت‌هایش می‌توان ماه حکمت و دانش ایرانی دانست. این ماه با روز تولد شیخ‌الرئیس بوعلی سینا آغاز می‌شود که در تقویم رسمی روز پزشک نام گرفته است. پنجمین روز این ماه زادروز دانشمند دیگری از بزرگان دانش پزشکی یعنی محمدبن زکریای رازی است که این روز به احترام او روز داروسازی نام گرفته است. این ماه همچنین با روز گذشت شیخ بهایی، عالم نامدار و دانشمند برجسته دوران صفوی همراه است. دیگر دانشمند ایرانی که در این ماه، زادروز او را با نام روز مردم‌شناسی جشن می‌گیریم، ابوریحان بیرونی است.

مردی در عصر بزرگان

ابوریحان محمد بن احمد، در قرن چهارم هجری در زمان حکومت سامانیان بر ایران، در منطقه‌ای بیرون از خوارزم موسوم به کاث به دنیا آمد. در زمان او خوارزم در فرهنگ و علوم پیشرفته بود و شهرهای آن کاخ‌ها و دانشکده‌های مذهبی باشکوهی داشتند. او در عصر سامانیان، آل‌بویه و آل‌زبار که علم و فلسفه و حتی شعر و نثر فارسی نزدشان گرمی بود، متولد شد و با افرادی همچون بوعلی سینا، شیخ ابوسعید ابوالخیر (عارف و شاعر نامدار ایرانی)، ابن هبش (از بزرگ‌ترین فیزیکدانان و ریاضیدانان) و ابوالقاسم فردوسی هم‌عصر بود. او از کودکی به تحقیق و علم‌اندوزی علاقه‌مند بود و نقل شده که روزی میوه‌ها و دانه‌ها و گیاهان مختلف را جمع می‌کرد تا نام آنها را از مردی یونانی که در خوارزم اقامت داشت بیورسد و یادداشت بردارد. او در حقوق اسلامی، الهیات، دستور زبان، ریاضیات، نجوم، تاریخ و پزشکی تحصیل کرده و در علوم مختلفی از جمله ستاره‌شناسی، تقویم‌شناسی، مردم‌شناسی، جغرافیا، تاریخ‌نگاری، گاه‌نگاری و طبیعت‌شناسی تبحر داشت.

بنیان‌گذار نقشه‌برداری نوین

ابوریحان با دیگر دانشمندان هم‌عصر خود مکاتبات علمی مهمی برقرار کرده بود و مکاتبات علمی او و ابن‌سینا بسیار معروف است. در «الباقیه» که یکی از آثار پراهمیت اوست، آمده است که روزی ابوریحان در برخورد با یکی از منجمان در ری اشتباه او در محاسباتش را گوشزد کرد. منجم که اطلاعاتش بسیار کمتر از ابوریحان بود و خود نیز به این موضوع آگاهی داشت، تذکر او را نادیده گرفت. ابوریحان بلافاصله دریافت که رفتار نادرست آن مرد منجم به خاطر توانگر بودن وی نسبت به اوست. مدت‌ها

بعد و زمانی که ابوریحان توانگر شد، منجم اذعان کرد که حدس و گمان ابوریحان درباره وی صحیح بوده است. ابوریحان بیرونی در طول عمر خود به شهرهای مختلفی سفر کرد و طول و عرض جغرافیایی آنها را مورد محاسبه قرار داد و پس از آن موقعیت هر شهر را روی یک رک مشخص نمود. این کار پس از سال‌ها او را قادر ساخت تا آن نقاط را روی یک نقشه مسطح پیاده و نقشه‌برداری (کارتوگرافی) نوین را آغاز کند. او در کتب خود درباره نظام‌های مختلف تقویم مانند عربی، یونانی و فارسی بحث می‌کند.

نظریاتی که بعدها شناخته شد

ابوریحان به پادشاهان مختلفی خدمت کرد. اودر دربار امیرشمس‌المعالی قابوس بن وشمگیر اقامت گزید و کتاب مشهور خود الآثار و الباقیه را تألیف کرد. همچنین او یکی از عالمان دربار محمود غزنوی بود و بنا بر اقوالی در سفر او به هندوستان، همراهی‌اش کرد. ابوریحان بیرونی در هند و در پی معاشرت با حکما و علمای هند، زبان سانسکریت را آموخت و اطلاعات لازم برای تألیف کتاب خود (تحقیق‌المالهند) را جمع‌آوری کرد. این کتاب، یکی از مهم‌ترین کتاب‌ها در مردم‌شناسی و نگاه علمی به پدیده‌های زیستی و اجتماعی انسانی است. او به سلطان مسعود غزنوی نیز خدمت کرد و کتاب «قانون مسعودی» را به او تقدیم نمود. همچنین ابوریحان بسیاری از مسائل دقیق زمین‌شناسی از جمله دلیل فوران چاه‌های آبشار یعنی آرتزین را شرح داده است که دانشمندان غربی قرن‌ها بعد به این موضوع رسیدند. ابوریحان بیرونی در علوم طبیعی سرآمد روزگار بود. یکی از ویژگی‌های برجسته وی در علوم طبیعی در روش‌شناسی علمی وی و نگاه تاریخی‌اش به علم تجربی است. جهان‌شناسی تاریخی نگاهی

غیردائم یا غیرهمیشگی به مطالعات تجربی است. به‌باور او علوم تجربی تا ابد پابرجا نیستند و متغیرند. او به نظریه «هر لحظه جهانی» معتقد است و فکر می‌کند قوانین طبیعی و نظریات علمی زمان‌مند هستند و «ادوار تاریخ عالم دارای شرایط یکنواخت نبوده و نیست».

اخترشناس برجسته اسلامی

ابوریحان بیرونی تأثیر بسیار زیادی بر نجوم اسلامی گذاشت. دانش او مدیون پیشرفت اخترشناسی دوران اسلام بود که برای نجوم مذهبی ارزش زیادی قائل بود و در نجوم عملی روش‌هایی برای یافتن وقت نماز، سمت قبله و محاسبه زمان آغاز رمضان یافته بود. این بود که ابوریحان نیز به‌منظور مشخص کردن سمت قبله برای غزوه که در آن زمان پایتخت

دلیل عربی‌دوستی ابوریحان

ابوریحان به‌جز التفهیم همه آثارش را به زبان دین و دنیای اسلام، عربی نوشت و چنان به این زبان عشق می‌ورزید که سرزنش از زبان عربی را بیشتر از مدح به زبان فارسی دوست می‌داشت.

به‌باور او زبان عربی از بلاغتی خاص برخوردار و برتری گوهری‌اش بیش از زبان فارسی بود. او با مشاهده «بی‌دقتی کاتبان در نسخه‌برداری و نادیده گرفتن امر مهم مقابله نسخ و خیانت مترجمان کتاب‌های یونانی» معتقد بود که انتقال دانش می‌بایست بدون واسطه مترجم صورت بگیرد؛ از این‌رو وی زبان عربی را زبان علمی می‌دانست. ابوریحان بیرونی تنها نقص زبان عربی را در نارسایی خط آن برای ضبط نام‌های بیگانه (مانند یونانی رومی) و سربانی) داروها دانسته است. اقبال ابوریحان به زبان عربی با هدف تحقیر زبان فارسی یا اهداف سیاسی نبود و تعلق خاطر او به زبان فارسی در تعمق در یکی دیگر آثار او موسوم به «الصیدنه» که در آن اسامی ایرانی مواد دارویی جایگزین جانشین‌های عربی خود شده‌اند آشکار است.

به همین دلیل است که او یحق «پدر داروسازی قرون وسطای اسلام» نامیده شده است. در واقع حب او به زبان عربی بیانگر آرمان سیاسی و علمی یک اندیشمند دینی بود که فارغ از تعصب، خواهان رشد علم بوده است.

برش

یادکرد ابوریحان

در ادبیات فارسی کهن

بررسی آثار کهن ادبی نشان می‌دهد که برخی از ادیبان ایران‌زمین در آثار خود از ابوریحان یاد کرده‌اند. ابوالفضل بیهقی در کتاب «تاریخ بیهقی» در فصل تاریخ خوارزم از ابوریحان چنین نام می‌برد: «و من که این تاریخ بیش گرفته‌ام، التزام این قدر بکرده‌ام تا آنچه نویسم یا از معاینه من است یا از سماع درست از مردی نفع. و بیش ازین [به] مدتی دراز کتابی دیدم به خط استاد ابوریحان و او مردی بود در ادب و فضل و هندسه و فلسفه که در عصر او چند دیگری نبود و بگراف چیزی ننوشتی.»

بیهقی در ادامه از مشورت دادن ابوریحان به خوارزمشاه می‌گوید که بررسی این نکته نشان می‌دهد ابوریحان بیرونی نقش پررنگی در حوادث تاریخی داشته است. او بارها از مشاهدات عینی خود در تقریر تاریخ سخن می‌گوید و از این حیث خواننده را مطمئن می‌سازد که از نقلی صحیح خبر داده است. از دیگر سخنوران ایران می‌توان به نظامی سمرقندی اشاره کرد که از ادیبان برجسته اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم بوده در کتاب چهارمقاله‌اش نکات جالبی از شخصیت ابوریحان ارائه می‌دهد. او چند بار به نام ابوریحان، دوائر وی و تبحر او در نجوم اشاره می‌کند. عطار نیز در یکی از اشعار الهی‌نامه‌اش بدون ذکر مستقیم نام ابوریحان اشاراتی به او می‌کند. او در قالب یک شعر از کودکی نام می‌برد که در هندوستان زندگی می‌کند؛ به هندوستان یکی را کودکی بود/ که عقلش بیش و عمرش اندکی بود/ ز هر علمی بسی تحصیل بودش/ از آن بر هر کسی تفضیل بودش. عطار با ذکر نام تتجیم در این شعر با ابیهایی طریف، ذهن را به سوی کتاب التفهیم الاوائل الصناعه التنجیم بیرونی سوق می‌دهد و می‌گوید؛ اگرچه بود در هر علم سرکش/ ز جمله علم تنجیم آمدش خوش. علی‌رغم درجه و مرتبت علمی والای ابوریحان بیرونی، برخی و نه همه شاعران و ادیبان در آثار خود از ابوریحان بیرونی یاد کرده‌اند. احتمال دارد که دلیل این امر دستخوش طول ایام شدن آثار وی باشد که بیش از ۱۶۰ عدد تخمین زده می‌شود.